

11.
IN NOMINE JESU!
EXERCITATIONUM ETHICARUM
DISPUTATIO I. PROOEMIALIS

22

De

NATURA
ETHICÆ.

Quam

In Illustri Wittebergensium Academia

PRÆSES

M. JOHANNES *Deutschmann*

Jütrebocensis Saxo.

ET RESPONDENS

ZACHARIAS SCHARNOVIUS,
Jütrebocensis.

proponunt publicè.

Ad d. 17. Septemb. In Auditorio minori.

WITTEBERGÆ, TYPIS JOHANNIS HAKEN,
M DC LI.

IN NOMINE IESU
EXERCITATIONUM ETHICARUM
DISTRIBUTIO PROEMIALIS

NATURA

ETHICAE

In Illustri-Würtembergensi Academia

PRESSES

M. JOHANNES SCHNITZMAN

Juribocensis, Saxe

ET RESPONDENS

ZACHARIAS SCHARNOVIUS

Juribocensis

proponunt publicè

Ad d. 7. Septemb. in Auditorio publico

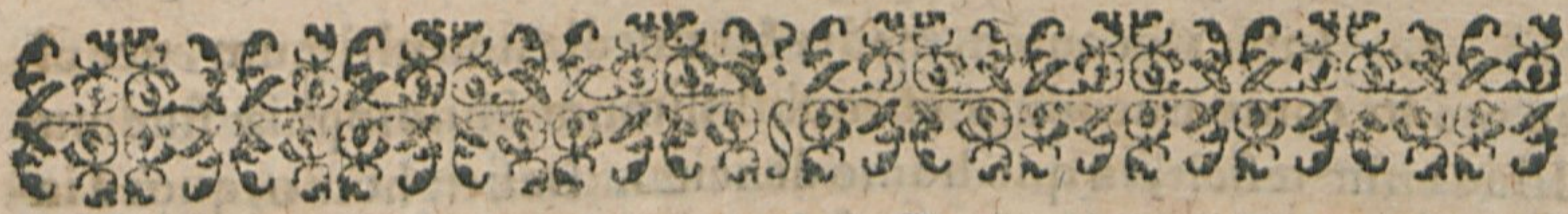

WITTEBERG, Typis JOHANNIS REXELI

MDCCLII

I. N. J.

SI Prisci Oratores, ut testis *Valerius* nomine non tantum, sed ipsâ etiam re *Maximus*, olim ab Jove Opt. Max. benè orsi sunt, à excellentissimi vates à numine aliquo principia traxerunt, Nos quoq; non illotis, quod ajunt, manibus nostras disputationes Ethicas aggredimur, neq; sine numine earum exordium facimus. Fuere enim illi gentiles, nos fideles; fuerunt illi ἄθεοι, nos Christiani, ut majori etiam religione & pietate nostras nos deceat inchoare operas. Ut igitur felix sit hic nostri Collegij Ethici ingressus, felicior progressus, felicissimus egressus, à felicitatis autore & datore omnem nobis fideli corde promittimus successum. Cū enim hic sit morum honestorum formator & conservator, de moribus honestis veram nobis doctrinam communicare poterit. Ab ipso igitur & propter ipsum petimus, ut per veritatis Spiritum mentem nostram quoad γνῶσιν, manus & linguam quoad ἀσκησιν, vitam deniq; totam quoad πρᾶξιν ita gubernare velit, quo omnia ad veritatem, omnia ad honestatem dirigantur. Sint jam hoc sub Duce disputationis nostræ primæ *de Natura Ethicæ* Theses.

1. Duabus præprimis facultatibus Conditor universi hominem coronavit, quibus reliquas creaturas supereminet omnes. Cū enim reliquæ animantium species ratione sint expertes, nullâ etiâ sint voluntate præditæ, solus ex visibilibus mundi creaturis sibi eas vendicat homo. Hic quia futurus erat princeps rerum creatarum, singulares ipsi Creator tribuebat excellentias, rationem singularem, singularem voluntatem, reliquas ut posset creaturas gubernare, suum verò creatorem venerari, eiq; debitam ex fideli corde obedientiam præstare. Hanc subjectionem quia homo rejecit, seipsum etiam dejecit; ita quidem, ut intellectum jam obscuratum, voluntatem verò penitus corruptam habeat; utraq; ergo & intelligendi & volendi facultas multis indiget medicis, multis opus habet remediis.

A 2

2. Inter

2. Inter alia autem media & remedia non ultimum, nec ullo modo contemnendum est nobilissimum Philosophiæ studium. Illud enim reficit, in quo homo deficit. Deficit homo, quoad intellectum, in cognitione veri; sed perficit intellectum Philosophia, quæ dicitur *Theoretica*: illa enim hunc sibi præfixum habet scopum, ut mentem nostram ab ignorantia veri liberet, & intellectum nostrum illuminet, ut veritatem ex omnibus rebus educat, in lucem producat, eamq; in animos nostros introducat & sic amissam illam intellectus integritatem *quadantenus*, ex parte reducat. Deficit homo, quoad voluntatem, in actione boni; in hæc facultate perficiendâ occupata est Philosophia, quæ dicitur *Practica*, cum virtutum nobis explicet naturam, virtutum tradat causas, & diligenter exponat virtutes assequendi modum. Theoreticam hoc tempore seponimus, Practicam nobis tractandam proponimus, eam vero non totam, sed quam vocant generalem partem, vulgo dictam *Ethicam*, cum in morum doctrinâ explicandâ versetur.

3. Ut autem in hoc Ethico studio justo progrediamur ordine, nec omnia proponamus confusè, certis limitibus nostras disputationes includimus. Nam ordinem multum juvare in rebus cognoscendis & pernoscentis, is novit, qui vulgatum illum versiculum observavit: *Ordine pervenies, quo non licet ire labore*. Sicut è contra confusè si omnia proponuntur, confusè saltem & imperfectè ea cognoscuntur.

4. Duplicem igitur nos ordine suscipimus tractationem, primam *extraessentialem*, alteram *essentialem*. Illa est præcognitionum, hæc præceptorum; illa confusam, hæc distinctam parit notitiam; illa definitione & divisione, hæc præceptorum recitatione & explicatione absolvitur. Cum enim secundum Philos. l. i. post. c. i. *πᾶσα διδασκαλία καὶ πᾶσα μάθησις θεωρητικὴ ἐκ προϋπαρχούσης γνώσεως γίνεται* h. e. omnis doctrina & omnis disciplina ratiocinativa fiat ex antecedente cognitione; utique hæc præcognitionalis tractatio omittenda penitus non est, quia ea definitionem proponit, naturam rei breviter exponit, & totius futuræ tractationis rudem quandam *σκιαγραφίαν* nobis ob oculos ponit; priora definitione, posterius divisione fieri certum est. Non enim à summâ
seu

seu extremâ ignorantia ad perfectam cognitionem subitaneus datur progressus, sed à generalioribus ad specialiora, à confusis ad distincta paulatim procedendum est, ut loquitur *Plur. Rever. & Excell. Dn. D. Wendel. in dictatis privatis.*

5. Quod concernit *Definitionem*, est ea alia *nominalis*, alia *realis*; cum nec nomina sint negligenda, nec res sint omittendæ, sed hæc cum illis conjungendæ, quo tractatio sit continua & perfecta, ne utiquam verò hiulca & imperfecta.

6. *Nominis explicatio* continet 1. *Etymologiam*, seu vocis originationem, unde hæc disciplina suam acceperit denominationem. Dicitur autem ea, *Ethica*; quod nomen ex Græcorum Philosophia ortum trahit, cum in se non latinum, sed Græcum sit. Sicut enim omnes Philosophiæ partes græcas habent appellationes, ita etiam *Ethica*, quæ prior *Practiciæ Philosophiæ* pars est. Undè colligimus, quòd hoc nomen sit *antiquissimum*, cum à primis græcis sit inventum, & huic morali disciplinæ impositum.

7. Ratio autem hujus appellationis desumpta est (1) à *causâ Efficiente* nim. à consuetudine seu assuefactione, quia assuefactione virtutes morales comparantur, quibus tanquam mediis homo ad summam felicitatem perducitur. (2) à *causâ materiali*, nim. *ἠθῶν* seu à moribus, quia circa hominum mores informandos, & ad honestatem reformandos versatur *Ethica*. Unde etiam *Doctrina morum*, *Disciplina moralis*, *Philosophia moralis* passim ab autoribus nuncupatur. (3) à *causâ formali*: *ἔθω* enim græcis est ex consuetudine facio, seu ex habitu acquisito operor. Non iste *Ethicus* est, qui modo bonus, modò malus, sed qui ex habitu virtutis omnes suas actiones secundum honestatis ductum instituit. Neque illæ sunt *Ethicæ* actiones, quæ qualemcunq; sed quæ habitualement habent bonitatem. (4) à *causâ finali*, seu potius ab *effeeto*: Quia *Ethica* hominum turbulentos affectus, actiones inordinatas & mores enormes ad conformitatem, suavitatem & humanitatem reducit. Nam *ἠθῆν* significant mores leniores & suaviores, quos secundum *Rhetores* in *Exordijs* potissimum adhibere solemus.

8. *Originationem* excipit *Æquivocatio*. Sumitur autem *Ethica*

vox (1) generaliter, pro totâ Philosophiâ Practicâ, quat. ea non saltem generalem, sed etiam speciales includit partes, & tribus absolvitur disciplinis: *Morali, Civili & Oeconomica*. (2) specialiter, pro primâ Practicæ Philosophiæ parte, quæ est generalis & reliquis partibus nim. Politicæ & Oeconomicæ est contradistincta, cum in genere doctrinam virtutum, earumq; finem sc: Summum Bonum, non habito respectu ad certum quendam statum, sive is sit publicus sive privatus explicet, & ita sumitur h. l. Huc faciunt & aliæ distinctiones vocis Ethicæ. Sumitur enim vel *abusivè & equivocè, vel propriè*. Illo modo, pro nudâ præceptorum notitiâ, præcisâ actione honestâ, quam tamen potissimum Ethicus respicere debet, cum ea sola Ethicum, seu benè moratum hominem, efficiat. In propriâ verò significatione veram significat prudentiam, seu notitiam ad actionem honestam determinatam, cumq; eâ conjunctam. De qua distinctione legatur *Pl. Rev. Dn. D. Wendeler*. in explicatione Homonymias. Item *Ethica* consideratur vel *systematicè*, ut est comprehensio omnium præceptorum Ethicorum: vel *habitualiter*, ut est perfecta qualitas in mente, utq; sese exerit per honestas & virtuosas actiones. Aliud præterea est *Ethicus*, & aliud *Ethica*: seu quod idem est, aliud est *Ethica* considerata *abstractivè*, prout est habitus mentis, in sese spectatus, citra ullam habitudinem ad personam vel docentem, vel discipulum. Aliud est *Ethica* considerata *concretivè*, quatenus est in hoc vel in illo homine, in hoc vel illo Philosopho. Sic alia *Ethica* est Platonis, alia Aristotelis &c. Et hoc respectu multa sæpius desiderantur in concreto, quæ firma, certa & vera sunt in abstracto. Multa fingit Ethicus, quæ non sunt in *Ethica*.

9. *Homonymiam* sequitur *Synonymia*. Varias autem hæc disciplina sortitur appellationes. Ipse Philos. l. i. Nic. c. 2. eam vocat *πολιτικὴν*; partim à *sine*, quia omnia præcepta Ethicæ ad bonum commune seu ad civilem beatitudinem diriguntur; Partim à *subjecto*, quia potissimum in civitatibus ea docetur & exercetur. Unde morum non vulgaris conformitas, dicitur civilitas. E contra verò mores inconcinni & inhonesti dicuntur rustici. Partim ab *effectu*, quia societates civiles confirmantur & conservantur per
virtu-

virtutis studium seu per doctrinam Ethicam. Hinc etiam Piccolomineus eam Philosophiam civilem appellat. Aliis est Philosophia moralis, Disciplina morum, Scientia de Moribus, quia propter mores addiscitur, circa mores etiam versatur. Item Doctrina bene beateque vivendi, cum beata vita seu felicitas sit finis Ethicæ. A Platone vocatur Musica, sicut enim hujus suavitate demulcentur animi hominum, sic etiam doctrina Ethica dulcissimam in actionibus efficit harmoniam, animosque hominum reddit moderatiores & mitiores. Alij alias vel appellationes, vel periphrasticas circumscriptiones Ethicæ tribuunt, quas jam ob brevitatis studium omittimus.

10. Explicata Nominis Definitione, ad eam, quæ Rei dicitur, accingimur. Variæ a. extant tum apud Veteres, tum apud recentiores, sive definitiones, sive descriptiones, quas omnes suo relinquimus loco. Nos hac vice non novam antea inauditam proponimus, sed illam, hætenus in scholis nostris usitatam, & à Præceptoribus nostris traditam breviter saltem, & rudi, quod dicitur, minervâ exponimus. Definatur autem Ethica, quod sit pars Practicæ Philosophiæ generalis, quæ liberas hominis actiones in genere dirigit, ejusque animum per virtutes ad consequendum Summum Bonum informat.

11. In hac Ethicæ definitione explicanda veniunt (1) Genus (2) Differentia specifica. Hæ enim duæ partes in omni accurata definitione ut adsint, necessum est. Prior rei cum aliis convenientiam, posterior rei ab alijs differentiam exponit.

12. De Genere Ethicæ variæ apud autores sunt sententiæ, variæ etiam controversiæ. Alij enim per scientiam: alij per scientiam practicam: alij per disciplinam: alij per doctrinam: alij per artem Ethicam definiunt. Sed omnes hæ opiniones veritati non sunt conformes, nec scopum suum assequuntur. Nam quod attinet scientiam, ea genus Ethicæ esse nequit: cum scientia sit habitus speculativus, Ethica verò est habitus practicus. Scientia versatur circa res necessarias, æternas & immutabiles, Ethica circa contingentes, liberas & mutabiles hominum actiones. Scientia occupata est in perficiendo intellectu Theoretico, quoad cognitionem veri, & liberat nos ab ignorantia, Ethica verò versatur circa perficiendum intellectum practicum, quoad actionem boni, & liberat nos à malitia. Scien-

tia

ta consistit in nuda contemplatione, *Ethica* præter virtutum cognitionem, earundem requirit exercitationem. Non enim, inquit *Lactant.* l. 6. inst. c. 5. ut sciamus quid sit virtus, sed ut boni efficiamur, considerationem de virtute suscipimus. Et rectè scribit *Casus* l. 1. *Specul. Moral.* c. 4. Virtus tenenda non in habitu, sed in actu, non in quiete, sed in metu, non in sinu, sed in manu. Huc & illud spectat, quod scientia utatur certis demonstrationibus, *Ethica* verò saltem utitur certis quibusdam probationibus.

13. Pari ratione etiam *scientiam Practicam* pro legitimo *Ethicæ* genere non agnoscimus. Si enim nullo modo est *scientia*, uti jam multis rationibus est evictum, neque erit vel esse poterit *scientia practica*. Nisi *scientiæ* vocabulo abusivè & impropriè velimus uti, pro quavis cognitione, quæ non tantum in nudâ contemplatione consistit, sed etiam ad operationes quasvis sese extendit. Verum hoc etiam repugnat naturæ generis, cum omne genus debeat esse proprium, non improprium. Omne genus præterea debet esse proximum, talis autem cognitio omnes facultates, omnes disciplinas, sive *æ Theoreticæ* sint, sive *practicæ*, omnes deniq; artes sub suo ambitu complectitur. Ignotum enim nullius habitus potest esse subjectum, quia subjectum in omnibus disciplinis debet esse præcognitum adeoq; notissimum. Talis itaq; scientia, si esset aliquod genus, esset tam genus remotissimum, non vero genus *Ethicæ* proximum. Præterea contradictionem involvit hæc *scientia practica*. Contemplari enim, quod proprium est *scientiæ*, ejusq; finis secundum *Arist.* l. 6. *Eth.* c. 3. & Agere, quod finis est *Ethicæ* ex lib. 2. *Nic.* c. 2. l. 10. c. 1. & l. 1. *Eudem.* c. 2. sunt opposita, & oppositas constituunt disciplinas, ut nimirum aliæ sint *Theoreticæ*, aliæ *Practicæ*. Ergò non possunt in unâ quapiam disciplina convenire, eamq; in suâ essentiâ definire. Imò *scientia practica* nihil aliud est, quam *σθηρόζυλον*, atramentum rubrum. Absurda ergo absurdis relinquimus.

14. Quod attinet *disciplinam & doctrinam*, neq; hic generis naturam explicatam habemus. Nam etiam hi termini sunt generales, omnibusq; non tantum partibus Philosophicis, sive *æ Theoreticæ* sint, sive *Practicæ*, sed etiam omnibus facultatibus & artibus sunt communes. Nulla enim harum omnium est, quæ non & doceri

ceri & addisci pariter possit. Deinde hi termini sunt accidentales. Accidit enim Ethicæ, ut omnibus aliis, τὸ doceri & disci, cum omnis habitus mentis sit qualitas absoluta, non habito ullo respectu vel ad doctrinam, vel ad disciplinam. Omne autem genus debet esse essentialē. Nullum ergo hic locum vel disciplina vel doctrina invenire potest.

15. Ultimò à vero Genere etiam *Artis* vocabulum est removendum. Convenit quidem Ars cum Ethica, quòd utraq; sit practica; quòd utraq; sit circa res contingentes & mutabiles, quòd utraq; sit probabilis, hæc tamen convenientia generis naturam non absolvit. Non enim omnia quæ conveniunt, habent se ut Genus & species: e. g. Leo & homo conveniunt respectu animalitatis, neq; tamē leo hominis, vel homo leonis genus est, sed sunt conspecies. Ita etiã Ars, & Ethica (quæ continetur sub prudentiã) sunt cõspecies habitus practici. Hinc ita colligo: Nullæ conspecies habent se, ut genus & species. Ars & Ethica sunt conspecies. E. Major probatur. Quia species inter se sunt oppositæ, ut unum non sit alterum. Nulla verò talis oppositio inter genus & species, sed omnis species continetur sub genere, & omne genus includit suas species. Minor certa ex dictis. E. firma stat conclusio. Deinde differunt definitione, adeoq; ipsã essentiã. Quid Ethica sit, antea propositum. Ethica autem cùm sit prudentia, Prudentia quoque sua definitione excludit artem. Prudentia siquidem est habitus cum rectã ratione activus, circa ea, quæ bona vel mala sunt hominibus; Ars verò est habitus, cum rectã ratione effectivus. Quanta igitur inter *ποιητικὴ* & *πραγματικὴ* est differentia, tanta etiam inter Ethicam & artem. At ea est essentialis, quia differunt (1) objecto, quod in Arte sunt *τὰ ποιητὰ* in materiã aliquã corporeã & externã: In Ethica sunt *τὰ πρακτὰ*, quæ homini ad bene agendum & beatè vivendum sunt necessaria. (2) Instrumentis. Ars enim externis & corporeis utitur instrumentis, quæ tamen in prudentiã penitus non desiderantur. (3) Fine. Ars potissimum spectat utilitatem & jucunditatem; Prudentia verò honestatem. Ars ad aliquod opus externum tendit, Prudentia verò virtutis actionem, tanquam finem, sibi propositam habet. (4) effectu, quia

B

ars

ars producit opus externum & materiatum, efficitq; bonum artificem, Prudentia verò bonum virum. Vid. Pl. Rev. Dn. D. Wendeler. c. II. Ethic. Neq; hic quicquam obtinere possunt isti, qui *Ethicam* dicunt esse *systema certorum praeceptorum in vita utilium*, secundum illam *Luciani* descriptionem: Τέχνη ἐστὶ σὺστημα ἐγκραταλήψεων ἐγγυμνασμάτων πρὸς τὸ τέλος ἐπιτηδεύσεων ἐν τῷ βίῳ. Nam hæc saltem aliqualis est descriptio, non accurata definitio. Deinde habet genus alienum, cum Genus & species debeant esse unius prædicamenti. Committitur deniq; æquivocationis fallacia, cum aliud sit *Ethicam systematicè*, aliud verò eandem *habitualmente* considerare. Id quod antea in homonymia est notatum. Concludimus ergò, nec Artem legitimam *Ethicæ* genus esse.

16. Maxima autem hic oritur difficultas de *Habitu Prudentia*, An sc. *Prudentia non sit genus Ethicæ*? Urgentes terminum *Prudentia* in duplici sunt differentia. Alij enim sibi imaginantur *Prudentiam* & *Practicam Philosophiam* insignem diversitatem quandam alere; Alij eas æquè latè patere, & inter se terminos esse convertibiles concedunt. Illis nos opponimus & asserimus, *Prudentiam* & *Philosophiam Practicam* in circulo Philosophico terminos esse æquipollentes. Quia conveniunt (1) *Subjecto*. *Prudentia* est in intellectu Practico, & ipsa Practica eundem etiam perficit. (2) *objecto*. Utraq; enim versatur circa Entia contingentia, circa actiones hominum liberas, seu circa ea, quæ bona vel mala sunt hominibus. (3) *Fine*. Utraque dirigit actiones humanas ad honestatem, & ad Summum Bonum civile. (4) *Partibus*. Nam prudentia alia est *generalis*, quæ actiones hominum in genere dirigit ad honestatem, non habito respectu vel ad statum Politicum, vel ad domesticum. Alia est *specialis*, quæ actiones honestas determinat, modò ad rempub. modò ad familiam. Idem etiam verissimum est de *Philosophia Practica*, quæ eadem ratione distribuitur. (5) *Ipsâ definitione*. Sicut enim Aristot. I. 6. Nicom. c. 5. *prudentiam* definit: quod sit habitus cum recta ratione activus, circa ea, quæ bona vel mala sunt hominibus occupatus. Ita idem de *Philosophia Practica* pronunciare possumus. (6) *Effectis*. Nam *Prudentia* efficit virum bonum, *Philosophia Practica* idem præ-

præstat. Ex quibus ita colligimus: *Quaecumq; conveniunt Sub-
jecto, fine, partibus, effectis & ipsâ definitione, illa æquè latè patent &
inter se non differunt. Atqui in cursu Philosophico Prudentia & Practi-
ca Philosophia ita conveniunt. E.*

17. Reliquis, qui omnimodam inter Philosophiam Pra-
cticam & Prudentiam concedunt convenientiam, nullam nos mo-
vemus litem. Sed ut nos Prudentiam loco generis positam, si ex
quinq; habitibus intellectualibus illud sit petendum, admittere
possumus, neq; rigorose nos illis opponimus, ita etiam ipsos no-
strum genus admissuros esse, toti confidimus, præsertim cum jam
omnimoda inter hos terminos convenientia sit declarata. Nostrum
verò genus, quòd Ethica sit Pars Philosophiæ Practicæ retinemus
(1) *ob partium conditionem*. Cum enim divisio Practicæ Philoso-
phiæ non sit generis in species, sed totius in partes, utiq; Ethica Po-
litica & Oeconomica non ut species respectu generis, sed ut partes
respectu totius sunt definiendæ. Partes autem mentione totius
factâ definiiri solent, ita ut totum de illis non in casu recto, sed obli-
quo prædicetur. Sicut rectè dico: Oculus est pars capitis, non au-
tem oculus est caput. Ramus est pars arboris, non ramus est ipsa ar-
bor; ita etiam non dico: Ethica est Philosophia Practica, sed E-
thica est pars Philosophiæ Practicæ. (2) *ob faciliorem cognitionem*.
In doctrinæ enim ordine semper tractatio ita instituitur, ut habea-
tur facilioris cognitionis ratio. Facilius autem cognoscimus E-
thicæ naturam, quando dicimus, eâ esse Practicæ Philosophiæ par-
tem, quàm si definiatur, quòd sit prudentia. Terminus enim Pra-
cticæ Philosophiæ notior est, quam Prudentiæ significatio. (3) *ob
melliorem conservationem*. Ulstatissima enim est distinctio Philo-
sophiæ in Theoreticam & Practicam, quæ propterea à discipulis
non tantum facillimè percipitur, sed etiam arctissimè conserva-
tur. Si ergò discipulis velimus habere rationem, utique poti-
us Ethicam per Practicæ Philosophiæ partem, quam per Prudenti-
am definiendam esse videtur.

18. Hactenus de *Genere*; sequitur nunc *Differentia*, quæ de-
sumpta est (1) à *Proprio* (2) à *objecto* (3) à *subjecto* (4) à *sine*.

19. *Proprium* Ethicæ est, quod sit pars Practicæ Philosophiæ

B 2

Gene-

Generalis. Nam hæc vox soli competit Ethicæ, & semper eidem inest, eâq; Ethica à parte Speciali seu propria Practicæ Philosophiæ nim. à Politica & Oeconomica distinguitur. Dicitur autem *Generalis* (1) *propter principia*. Principia enim generalia & communia totius Practicæ Philosophiæ in Ethica proponuntur, quæ postmodum in Politica & Oeconomica ad singulas societates & hominum gradus accommodantur. (2) *propter objectum*, quod iidem generale est, nim. actiones humanæ in genere. Unde in definitione dicitur, quòd actiones liberas hominis in genere dirigat. Item Ethicus agit non de virtutibus Magistratum vel subditorum, aut Patrisfamilias vel servifamilias in specie, sed de virtutibus in genere. (3) *propter finem*. Non enim Ethicus felicitatem in repub. intendit, quod facit Politicus; nec felicitatem in familia proponit, quod præstat Oeconomica; sed de Felicitate in genere differit.

20. *Objectum* Ethicæ quod concernit; sunt de eo varia sententiarum divortia. *Alij Summum Bonum* pro objecto Ethicæ venditant. Sed hæc totam Ethicæ latitudinem non exhaurit, cum tamen omne objectum debeat esse adæquatum isti disciplinæ, cujus est objectum. Præterea Summum Bonum non objecti, sed finis rationem hoc loco obtinet. *Stoici virtutem* dixerunt esse Ethicæ objectum. Sed & virtus Ethicæ inadæquata est, nec objecti, sed medij naturam obtinet. *Alij aliud objectum* introducere laborant. *Nos ex definitione* dicimus Objectum Ethicæ esse *hominem, quatenus ad felicitatem est deducendus*, idq; probamus (1) *ab objecti constitutione*: Verum enim objectum duabus absolvitur partibus, quarum prior dicitur *Res considerata* seu *materiale*: posterior verò *modus considerandi* seu *formale*. Illud potest pluribus esse commune ut e.g. Homo consideratur in Physica, Metaphysica, Medicina, Theologia, &c: consideratur etiam in Ethica, Politica & Oeconomica. Homo ergo quoad materiale multis subjacet disciplinis; sed quoad formale omnino homo Physicus à reliquis differt. Nam in Physica consideratur, ut est species corporis naturalis, in Metaphysica ut est Ens; in Medicina ut est sana-

sanabilis vel in sanitate conservandus; in Theologia, ut est salvandus. Sic in Ethica consideratur ut ad felicitatem per virtutes est informandus. (2) *ab objecti conditione*. Illud est verum disciplinarum objectum, quod est præcognitum, adequatum &c: hæc vera sunt de nostro objecto. (3) *ab objecti definitione*. Illud est objectum disciplinæ, circa quod ea versatur, ad quod omnia ejus præcepta referuntur. Atqui Ethica tota occupata est circa hominem, quatenus felicitati est restituendus. E. *Consequenter verò Ethica etiã circa affectus & actiones humanas versatur*. Nã cum affectus nostri sint turbulenti & multis perturbationibus obnoxij, Ethica hanc dat operam, ut omnes affectus rectæ rationi subjiciantur, eidemque obtemperent. Sic quia in actionibus nostris multis modis aberramus, modò in excessu, modo in defectu, Ethica nostras informat actiones, ut mediocritatis observent viam & honestas in ijs reluceat. Hinc actiones humanæ Ethicæ sunt considerationis, non quat. naturales & necessariae; nec quat. super naturales & Christianæ; sed quatenus morales & voluntariæ. Et cum hæc iterum in triplici sint differentia, solas *πραγμᾶς* sibi eligit Ethica, h. e. actiones voluntatis, quæ neq; violentæ sunt, neque temerariæ, sed liberæ & probè deliberatæ, easq; distinguit ab operationibus mentis, quæ vocantur *ἐνέργειαι*; & ab operationibus artis, quas communiter *ποιήσεις* appellare solent.

21. *Subiectum aliud est inhesionis* nim. anima hominis, cum Ethica sit Prudentia, quæ est habitus, non corporis, sed mentis. Aliud *perfectionis*, intellectus & voluntas, quia circa utramque facultatem perficiendam versatur. Illam enim perficit præceptorum cognitione, hanc honestâ actione. Illam virtutum & honestatis notitiã, hanc firmã & expeditã ad recte agendum potentiã. Aliud deniq; est *operationis*, circa quod Ethica versatur, & idem est quod objectum, de quo antea.

22. *Finis duplicis in definitione fit mentio*. Est enim aliud *internus* nim. *animi per virtutes informatio*, ut possit affectibus & cupiditatibus suis, quibus sapissimè turbatur & perturbatur,

batür, frenum injicere, appetitum regere, eumq; sibi subicere, ut sanæ pareat rationi, nec resistat, ut faciamus, non quod libet, sed quod licet & decet. Alius externus nim. Felicitatis seu beatitudinis consecutio. Hanc felicitatem finem esse Ethicæ probatur (1) ab Ethicæ naturâ & constitutione. Nam à quacunque re dependet natura & constitutio Ethicæ, illud etiam est finis Ethicæ. Atqui à felicitate dependet natura & constitutio Ethicæ. E. Major fundatur in practicarum disciplinarum analogiâ, quæ semper finem certum sibi proponunt, eundemque per varia media & præcepta exponunt: unde idem finis dicitur in ejusmodi disciplinis subjecti rationem habere, quia ejus præcipua habetur ratio, ut habet Zabar. l. 1. de nat. Logicæ. c. 15. Sicut ergo Theoreticarum Philosophiæ partium constitutio dependet ab objecto: ita etiam Practicarum disciplinarum constitutio dependet à fine. Minor est manifesta, tum ex Ethicæ inventione, nunquam enim Ethicæ fuisset inventa, nisi ob felicitatem fuisset inventa, nunquam Ethicæ fuissent tradita & conscripta præcepta, nisi tanta hujus finis fuisset nobilitas: tum ex Ethicæ definitione: In hac enim ipsius Ethicæ tractatur & explicatur natura, quæ potissimum ex differentia elucescit. Differentia autem Ethicæ potissimum desumitur à felicitate seu Summo Bono. Ergo facile hinc colligere possumus, naturam Ethicæ à felicitate suam accepisse originem: tum ex Ethicæ tractatione: Illud enim ipsam videtur constituere Ethicæ naturam, quod nos movet ut eò diligentius Ethicæ præcepta cognoscamus, eò lubentius Ethicæ præcepta observemus & ad usum applicemus. Nam quod Ethicæ naturam in se constituit, illud etiam eandem nobis constituit, cum omne respectivum dependeat à suo absoluto. Jam autem nihil aliud nos movet ad præcepta Ethicæ evolvenda, cognoscenda & applicanda, quam ipse Finis ultimus seu Summum Bonum. E. ab hac etiam felicitate tota dependebit Ethicæ natura. (2) à finis definitione. Illud enim in disciplinis operatricibus est & vocatur finis quod in materiam subjectam ab eo, qui operatur, introducitur. Hinc juxta Averr. in Colliget. 1. cap. 2. dicunt Philosophi, quod in omnibus disciplinis, quæ

quæ præter nudam cognitionem alium sibi habent propositum finem, tria sint evolvenda & cognoscenda, finis, subjectum & media, quibus ad finem pervenitur. Finis ergo per media comparatur & in subjectum introducitur. Talis autem finis est felicitas. Illa siquidem per virtutes tanquam media acquiritur, in subjectum, hominem sc. beabilem, introducitur. Unde non obscure concludimus. Beatitudinem hanc seu felicitatem etiam finem esse. (3) à mediis collimatione. Quodcumque enim omnia respiciunt media, illud est finis: propter quod etiam omnia inveniuntur, ordinantur & disponuntur media, illud merito finis rationem obtinet. Jam autem si Ethicam consideramus, & illa etiam media, quæ in Ethicis proponuntur & explicantur, nihil aliud sunt, quam virtutes; omnes verò virtutes felicitatem ut ultimum respiciunt finem. (4) à finis practici proprietatibus. Harum communiter tres recensentur ab autoribus. (1) ut tanquam notus præsupponatur, si nõ ratione τὸ δῖον, vel quoad quæstionem, Quid sit? tamen ratione τὸ ὄν vel quoad quæstionem, An sit? Atqui felicitas practica in Ethicis ita ratione τὸ ὄν præsupponitur. (2) ut non consideretur ut existens, sed potius ut non existens, & à nobis producendus. Sic etiam felicitas practica ab Ethica est producenda, & per media, diligenter & fideliter conquistata & applicata, comparanda. (3) ut ejus producendi media seu principia inquirentur in illa disciplina, cujus debet esse finis. Ita etiam hujus felicitatis media nim. virtutes in Ethica recensentur & explicantur. Si ergo omnia finis propriè sic dicti requisita Felicitati conveniunt, sequitur etiam, quod felicitas finis sit, cum propria requisita rem ipsam manifestent & demonstrent. At verum est prius, ut ex dictis pateat. E. (5) à Philosophorum & cum primis Ethicorum consensu. Omnes enim in eo consentiunt, Felicitatem hanc Ethicæ finem esse, idq; prolixè ipsâ praxi ostendere voluit Aristot. in lib. 1. Eth. quia per totum hunc librum nihil aliud tractat, quam hunc Ethicæ finem explicat.

23. Hæc de definitione; sequitur Divisio. Dividitur autem Ethica in duas partes; quarum prior dicitur εὐδαιμονολογία, poste-

rior

vior δεσπολογία. Illa agit de Summo Bono, haec de virtutibus; illa de fine, haec de medijs. Nam quicquid in Ethicis occurrit ad alterutrum harum partium potest referri, adeoque membra divisionis diviso sunt adaequata, cumq; eo consentiunt, inter se vero dissentiunt, quod bonae divisionis haut obscurum est indicium. Notandum denique quod haec divisio non sit generis in species, neque etiam totius essentialis in partes essentielles. Sed quale totum est, tales etiam ejus sunt partes, & talis ejus divisio. Ethica autem neque totum genericum, neque essenziale, sed integrale, non quidem proprie sic dictum, quasi quantitativis & materialibus constaret partibus, sed analogicum, unde analogicas etiam habet partes. Alij quidem alias Ethicae nominant partes, multi etiam plures earundem numerant. Sed nos quemlibet suo sensu abundare permittimus, & has duas consuetas Philosophiae moralis partes retinemus. (1) ob harum partium, ut dictum est, differentiam. Quia sibi invicem sunt oppositae, cum altera finis tractationem instituat, altera etiam mediolorum doctrinam sibi enodandam suscipiat. (2) ob earum sufficientiam. Quia enim Felicitatem seu Summum Bonum perfecte cognoscit, & perfectam insuper omnium mediolorum habet notitiam, ut ea ipsa *περὶ ἑαυτῆς* ad usum dirigat, ille etiam omnium consensu perfectus judicatur Ethicus. Praesertim cum ea, quae de affectibus & humanarum actionum principiis ab aliis solent adduci, non inconvenienter ad ipsam Aretologiam possint reduci. (3) ob earum convenientiam. Utraque enim pars ejusdem est naturae cum ipsa Ethica. Ethicus est practicus: ipsa etiam Eudamologia & Aretologia praxin respiciunt. (4) ob ipsa deniq; experientiam. Nam moderni Ethici pleriq; has solas allegant & tractant partes. Et tantum etiam de Divisione, quae ut est ultimum praecognitum, ita etiam ultimum nostrae Disputationis membrum, adeoque extraessentialem tractationem concludimus.

FINIS.

00 A 6406

ULB Halle

3

002 916 622

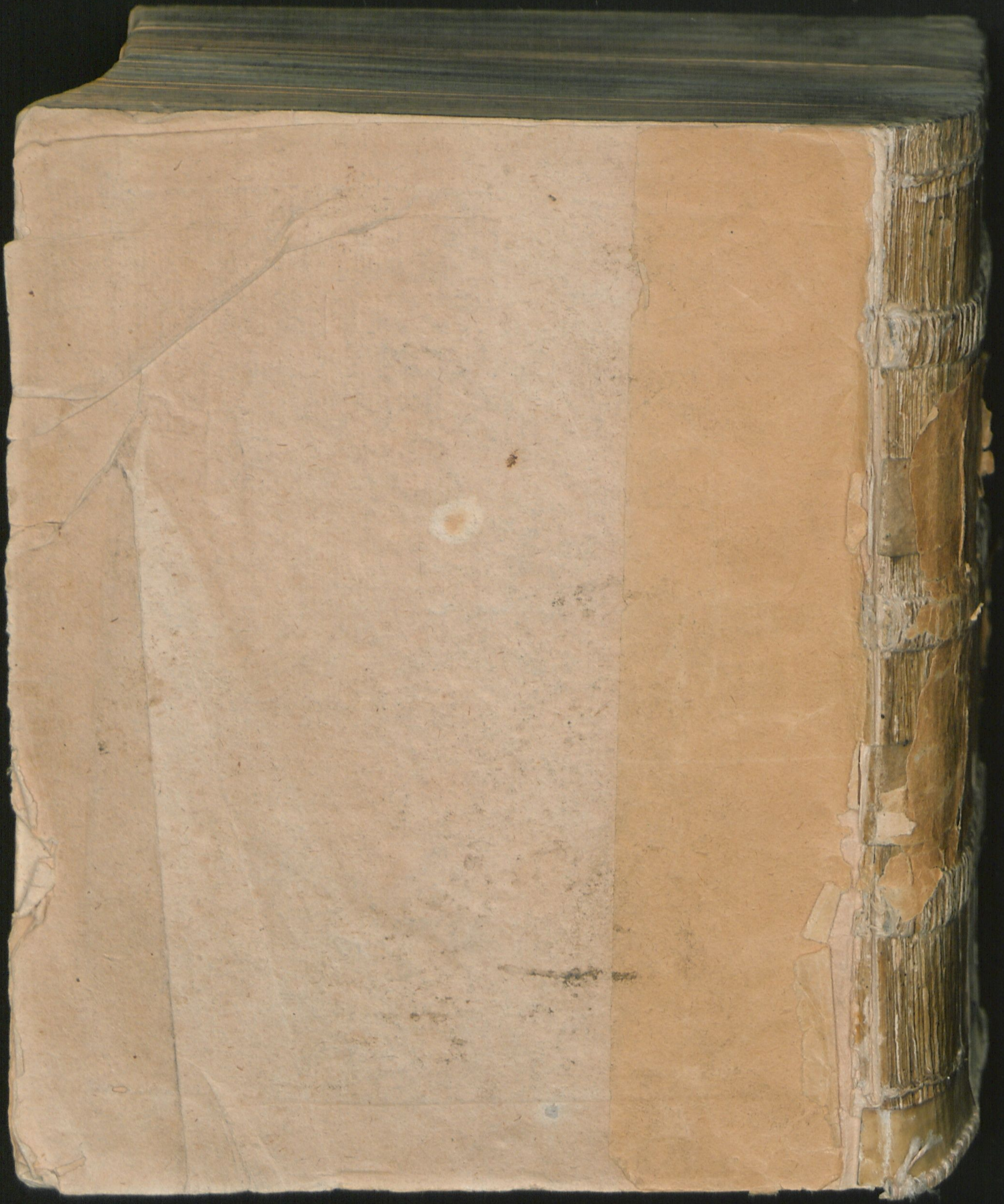
Slc

Retro V

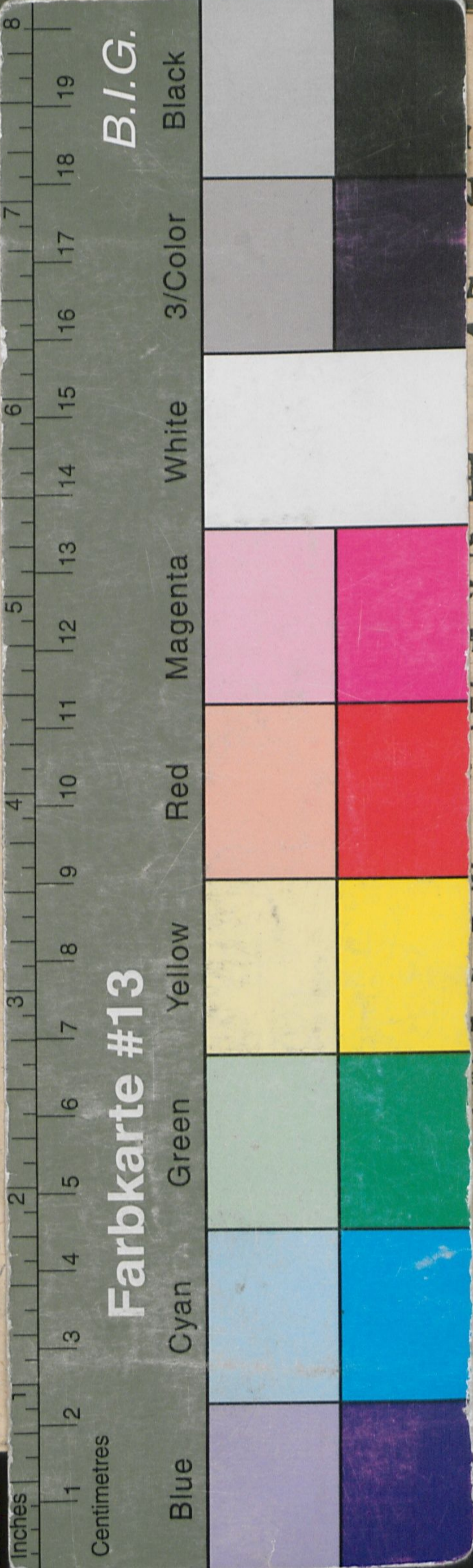
VDMA

INE JESU!
NUM ETHICARUM
I. PROOEMIALIS

22

URA
ICÆ.

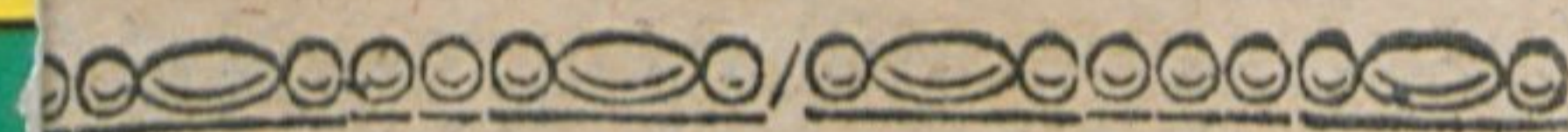
ergensium Academiã

ES
S Deutschnan

nsis Saxo.

ONDENS
SCHARNOVIUS,
ocensis.

t publicè.
n Auditorio minori.

JOHANNIS HAKEN,
C. LI.

